

Віктор Міщанин

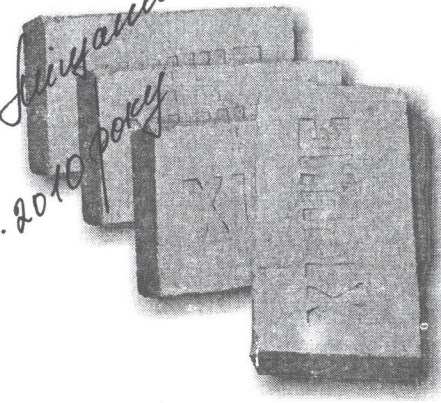
МАЛОБУДИЩАНСЬКЕ
КОЛГОСПНЕ ГОНЧАРСТВО
(1930-ті – 1950-ті роки)

Віктор Міщанин

**МАЛОБУДИЩАНСЬКЕ
КОЛГОСПНЕ ГОНЧАРСТВО
(1930-ті – 1950-ті роки)**

*Гончарський
книгозбірні в Ошнінолесь.*
*Віктор Міщанин -
20.10.2010 року*

удк 738:666.641 (477.53)
ббк 85.125.1 (4укр-4пол)
М71

Міщанин Віктор. Малобудищанське колгоспне гончарство (1930-ті – 1950-ті роки. – Миргород: Видавництво «Миргород», 2010. – 56 с.

На основі архівних документів та матеріалів власних польових розвідок автор відтворює маловідомі і не досліджені досі сторінки з історії колгоспу села Малі Будища, яке за сучасним адміністративно-територіальним поділом відноситься до Малобудищанської сільської ради Зіньківського району Полтавської області. А саме – колгоспне гончарне виробництво, яке існувало тут у 30-х – 50-х роках ХХ століття.

Книга приурочена до 75-річчя створення цегельні та гончарні у малобудищанському колгоспі. Це присвята усім тим, хто був причетним до колгоспного гончарства.

Автор сподівається, що ця праця стане в нагоді керамологам, історикам, краєзнавцям, музейним працівникам, всім, хто цікавиться історією своєї маленької батьківщини.

ISBN 978-966-2060-25-6

© Міщанин Віктор, 2010
© Ханко Віталій, передне слово, 2010
© Видавництво «Миргород», 2010

Передне слово

Передне слово

Книгу, яку тримає шановний читач, присвячено незвичайній темі, а саме історії колгоспних цегельні та гончарні у с.Малі Будища, що побіля відомої Опішні на Полтавщині. На таку тему до сих пір в Україні нічого подібного не видавалося. Між тим тема розширює наші знання про технічне господарювання на селі в умовах функціонування советських колгоспів або сільськогосподарських артілей. Як відомо, партійні керівники розподілили сільський люд на «куркулів», «середняків» і селян-бідняків. Відбулася повна ліквідація селянського землекористування і було встановлено удержавлення сільського господарства. Основну частину українського народу в селі примусили задарма працювати. На перших порах їх господарські досягнення були невеликі. Для раціонального ведення колгоспів, що були еталонами «фабрик збіжжя, м'яса і т.д.», потрібна була технічна база. На початок 1930-х років вона була дуже слабо розвинена. Тому вмотивованим є те, що колгоспне керівництво дбало про діяльність кузень, цегельень, гончарень, бригад столярів, теслів, працювали інші техпрацівники.

Автор книги відомий на Полтавщині та за її межами краєзнавець, керамолог й історик церкви Віктор Міщанин виступає з новою темою. Його словники й монографічні дослідження користуються повагою у читацького загалу, ними послуговуються науковці й музейники. У книзі «Малобудищанське колгоспне гончарство (1930-ті – 1950-ті роки)» передусім широко використано архівні документи про діяльність місцевої артілі, записи свідчень старших мешканців села, які мали відношення до виробництва цегли і посуду. Перед нами постає одна із сторін непривабливого економічного життя українських колгоспників у середині ХХ століття.

У Полтаві, 7/IV 2010 р.

Віталій Ханко,
мистецтвознавець,
член Національної спілки майстрів
народного мистецтва України

Вступ

Про те, що село наше гончарне я знав з раннього дитинства, скільки себе пам'ятаю. Адже менш ніж з двохрічного віку я мешкав на Чирвиній вуличці, яка так називалася тому, що тут колись жив гончар на прізвисько Чирва, який, як мені тоді говорили, кудись виїхав. Мої батьки купили на цій вулиці в 1963 році колишню садибу гончаря Єлисея Лисенка. Через багато років, займаючись вже професійно дослідженнями, я дізнався, що Ялисей, як його називали в народі, помер під час Голодомору 1932 – 1933 років. А тоді, в першій половині – середині 1960-х, я бачив здоровецькі, як вони мені здавалися, в кілька обхватів глиняні горщики, що залишилися від колишнього господаря. А ще на все життя запам'яталися тисячі черепочків, неодмінний атрибут будь-якого обійстя гончаря. Ними немовби була всяяна вся грядка. Справжній гончарський шедевр цієї садиби відкрився влітку 1974 року, коли риючи екскаватором котлован під вхідний погріб, вдалося натрапити на стародавній горен, з якого мій батько, не побоювшись полізти в запічки, дістав звідти дуже тоненький глиняний посуд. Екскаваторщик був із «Художнього кераміка», сином опішнянського гончаря, «помішаний» на гончарстві. Тож він забрав ті шедеври нашої гончарної вулиці, сказавши, що віддасть їх у заводський музей. Нині немає ні «Художнього кераміка», ні заводського музею. Зникло все безслідно. А з ним і глиняні шедеври нашої вулички, які відносилися, напевно, ще до XVIII століття. Якби ж то знати тоді, що рівно через 20 років я розпочну досліджувати гончарство свого села, а ще через 15 років почну писати історію однієї малобудищанської гончарної вулиці – Чирвиної вулички. Але як відомо, історія не знає слова «якби». Поряд з Чирвиною вуличкою, на сусідній вулиці мешкав гончар-цегельник Хома Іванович Жилавець, який, ще на початку 1970-х років, випалював по замовленню тоненьку вогнетривку цеглу. В тому числі і на замовлення мого батька, який у той час будував новий будинок. Літніми вечорами було видно як із-за сусідських яблунь, груш, слив підні-

мається вгору дим. Це означало, що дід Хома почав випалювати цеглу. Добре пам'ятаю, як одного разу, зайшовши до нього в двір, я побачив розкрите горно, в якому вихолоняла щойно випалена цегла. Тоді я ще не знав, що Хома Жилавець був одним із тих, хто працював у Хижняківці на колгоспній цегельні, як не знав нічого і про колгоспне гончарство. До цього залишалось ще майже чверть віку.

Вже в перший день моїх наукових пошуків, а було це 24 грудня 1994 року, я дізнався і про те, що Хома Іванович працював на колгоспному цегельному заводі, і про те, що на цеглі, яку там виготовляли, сталили тавро з назвою місцевого колгоспу «ХІ р КНС». На жаль, діда Хоми на той час вже не було серед живих. Дізнався від його сусіда, теж гончаря, Андрія Герасименка. Кожний день спілкування з старожилами села, приносив якісь нові відомості про історію місцевого гончарства, в тому числі і колгоспного. Виявилось, що в колгоспі свого часу діяла не лише цегельня, а й гончарня. Отримані дані польових досліджень я використав у своїх книгах і статтях. Але тоді не вистачало хоча б якихось документальних згадок про гончарне виробництво в малобудищанському колгоспі.

Натрапити на них я зміг влітку 2009 року у Державному архіві Полтавської області. На той час я вже розпочав роботу над книгою про історію своєї рідної Чирвиної вулички. З метою пошуку інформації про її мешканців, я вивчав протоколи засідань правління колгоспу та колгоспних зборів, починаючи з 1944 року. Як це часто буває, шукаючи одне, натрапив на інше. Матеріал виявився доволі цікавим. Тож я вирішив відгукнутися на запрошення Інституту керамології та Національного музею-заповідника українського гончарства, і взяти участь у Всеукраїнському керамологічному семінарі «Ринок ужиткової й художньої кераміки в Україні», який проходив 21-23 жовтня 2009 року. Там я виступав з доповіддю «Виготовлення й збут гончарної продукції в колгоспі «ХІ-річчя КНС» (імені Жданова) Малобудищанської сільської ради впродовж 1930-х – 1950-х років». Відтоді вдалося знайти ще деякі історичні деталі по цьому питанню. А згодом виникла ідея видати

цей матеріал окремою книгою, з метою зробити його доступним для всіх, кого він зацікавить. Сподіваюся, що ця книга, як і всі мої попередні, не залишить байдужим кожного, для кого малобудищанська земля є маленькою Батьківщиною.

2009–2010

Малі Будищечки

***Виготовлення та збут
вогнетривкої цегли і глиняного посуду
в колгоспі імені ХІ-річчя КНС (імені Жданова)
в 1930-х – 1950-х роках***

Малобудищанський колгосп ім.ХІ-річчя КНС (КНСі – комітети незаможних селян) було створено у 1930 році. Беручи до уваги результати особистих польових досліджень останніх 15-ти років, матеріали віднайдені в архіві УСБУ в Полтавській області і співставляючи їх, можу стверджувати, що колгоспне гончарне виробництво було організоване тут приблизно в середині 1930-х років. Воно функціонувало у двох видах: виготовлення тоненької вогнетривкої цегли та виготовлення глиняного посуду. Його виникненню та розвитку сприяло ряд як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Назву головні, на мою думку, із них. По-перше, на колгоспних землях знаходилися значні поклади якісних гончарних глин; по-друге, в населених пунктах, що входили до Малобудищанської сільської ради, мешкало багато гончарів, які потім вступили до колгоспу; по-третє, гончарне виробництво частково задовольняло як потреби самого господарства, так і його членів у будівельних матеріалах та глиняному посуді; по-четверте, збут гончарної продукції давав чималі прибутки у колгоспну касу; по-п'яте, для розгортання гончарного виробництва тут уже існувала частково відповідна матеріальна база.

Слід також зазначити, що гончарне виробництво у малобудищанському колгоспі не було якимось винятковим явищем. Воно зустрічалося і в інших гончарних осередках України, в тому числі і в Полтавщині. Як приклад, можна назвати Великогрім'ячанську колгоспну гончарню імені І.Папаніна, Комишнянську гончарню колгоспу імені XVIII партз'їзду, Ксмишнянську гончарню колгоспу імені Тараса Шевченка, Хомутецьку гончарню колгоспу імені К.Ворошилова, Хомутецьку гончарню колгоспу імені В.Чапаєва [46; с.328, 330, 341].

Виготовлення колгоспної вогнетривкої цегли відбувалося у х.Хижняківці. Слід зазначити, що свого часу тут мешкав знаний в окрузі гончар-цегельник Матвій Жадан, який у пам'яті корінних жителів зберігся під своїм вуличним прізвиськом «Оверченко». Ще й понині на старих печах можна часто знайти оверченкову цеглу з тавром «М.Ж.» – Матвій Жадан.

Приблизно 1930-го року в Хижняківці теж створили невеликий колгосп «Культурний хлібороб», який об'єднав жителів двох сусідніх хуторів Безруків і Хижняківки. Невдовзі він об'єднався з малобудищанським колгоспом ім.ХІ-річчя КНС і прийняв його назву. Саме це перше укрупнення колгоспів і сприяло, на мою думку, розгортанню виробництва колгоспної цегли у Хижняківці. Беручи до уваги, що хутірський колгосп якийсь період функціонував самостійно, що потім настали голодні 32-й–33-й, коли, як кажуть, було не до цегли, я і говорю про те, що виготовляти колгоспну цеглу в Хижняківці почали десь в середині 1930-х років. Тобто приблизно 34-й–35-й рік.

За спогадами старожилів і безпосередніх учасників тих подій, у 1930-х роках цей невеликий сезонний колгоспний цегельний завод функціонував на місці колишньої Оверченкової садиби. І саму цеглу випалювали в колишніх оверченкових горнах [21]. Уродженець х.Безруки Михайло Савич Безрук (1923 р.н.) розповідав мені, що він ще хлопцем возив конем у діжках воду до місця виготовлення цегли та був погоничем коня на кінній глиномісці. На той час глину викидав хижняківець Порфирій Денисенко, формуванням цегли займалися жінки. За день виробляли возів два глини [22].

Місцева гончарівна Ольга Опанасівна Дацінька пропрацювала на цегельному заводі майже 15 років. Вона, зокрема, розповідала: *«Робили цеглу, я оправщицею була. Наробимо, пересушимо, поскладаємо в бунти. тоді кладемо в горен. Випалимо. Опісля приїздять люди звідусіль. І людям продавали, і в колгоспи»* [21].

На цеглі ставили тавро «ХІ р КНС», тобто відтискували назву колгоспу. Горпина Іванівна Дубинка (1925 р.н.), яка працювала на цегельні в повоєнні роки, в середині 1990-х, у розмові зі мною

стверджувала, що на час її роботи цеглу вже не таврували [20]. На користь цієї версії я можу навести і свої аргументи. У 1930-х роках у пам'яті багатьох ще були живі спогади про ті недалекі часи, дореволюційні і непівські, коли гончарі таврували свою цеглу. Був і свіжий, так би мовити, приклад, який знаходився поряд. Артіль «Художній керамік» випускала, у 1930-х роках, тоненьку вогнетривку цеглу і ставила там своє тавро. Тож не дивно, що і колгосп, налагодивши як слід виробництво цегли, став її таврувати. Адже це була своєрідна реклама своєї продукції. Мушу сказати, що цегла ця була високої якості, навіть побувавши у використанні. У повоєнні роки, коли було все розбите і розвалене, в тому числі і сам завод, було, як кажуть, не до таврування. А коли все налагодилося, то в другій половині 1948 року, після смерті сталінського соратника Андрія Жданова, колгосп перейменували в імені Жданова [25; арк.16]. Одна із таких таврованих цеглин була подарована мною в музей, у середині 1990-х років. Її розміри 19,5х9,5х3,6 см.

У різні періоди існування заводу там, окрім хижняківців, працювали люди з Безруків, Глинського, Малих Будищ, Опішного. Були серед них і малобудищанські гончарі: Тимофій Громовий, Атанас Дацінька, Іван Дацінька, Хома Жилавець, Іван Свищ, Лука Чуприна.

Виробництво цегли у х.Хижняківці було перерване німецько-радянською війною. Я ще повернусь до історії виготовлення цегли у повоєнні роки, а зараз розповім про виникнення виробництва глиняного посуду у колгоспі ім.ХІ-річчя КНС. Проходило воно у с.Малі Будища. І також, на мою думку, виникло у середині 1930-х років.

Слід зазначити, що окрім колгоспної гончарні, був і ще один приклад колективного використання вчорашніх кустарів у нашому селі. Мова йде про малобудищанську філію опішнянської артілі інвалідів «Червоний гончар», яка в довоєнні і повоєнні роки розміщувалася, як у нас казали, в колишніх Пацюкових хатах. Так по-вуличному прозивали розкуркуленого Данила Івановича Капиніса. Я не можу точно сказати, яка з гончарень перша виникла, чи колгоспна, чи червоногончарська. Але точно можу стверджувати,

що колгоспна гончарня також існувала у колишніх «куркульських» хатах, в Моклякових. Мова йде про засудженого в 1937 році до розстрілу Юхима Денисовича Мокляка. В обох гончарнях у 1930-х роках працювало багато місцевих гончарів. Були й такі, що почергово працювали і там, і там.

Як не дивно це може звучати, але документальне підтвердження про існування виробництва глиняного посуду в малобудищанському колгоспі в середині 1930-х років, я знайшов ще у другій половині 1990-х років в архіві УСБУ в Полтавській області. Там знаходиться кримінальна справа засудженого в 1937 році до розстрілу малобудищанського гончаря Лаврентія Григоровича Онищенка. В анкеті арештованого у пункті 7 «Місце служби і посада або рід занять» записано «гончарем в колгоспі «ХІ-річчя КНС» села М-Будища». В характеристиці, виданій місцевою сільрадою, зазначалося, що Онищенко «в 1935 році проліз до колгоспу» [18]. Отож, можна гадати, що саме з того часу він був колгоспним гончарем, а отже, колгоспна гончарня вже могла існувати.

Підтвердженням цього припущення може служити, зокрема, кримінальна справа вже згаданого вище Юхима Мокляка, яку я вивчав через десяток років після вивчення справи Лаврентія Онищенка. У довідці-характеристиці, виданій Малобудищанською сільрадою зазначалося: «В 1935 році був розпроданий за несплату державі хліба, який гноїв у ямі, а державі не хотів [...] здавати». В анкеті арештованого записано: «В 1935 році засуджений на 3 роки тюрми за злісне невиконання державних податків» [17].

Отож, в 1935 році господаря було засуджено, господарство попередньо розпродане, сім'ю викинуто під тин, а на Мокляківській садибі, після цього, організовано колгоспну гончарню.

Свого часу, в середині 1990-х років, збираючи матеріали до своєї першої книги «Словник гончарів...», мені доводилося розмовляти з багатьма старожилами села, які в своїх розповідях торкалися побіжно і колгоспної гончарні довоєнного періоду. В багатьох із них там працювали рідні.

Якилина Марківна Бордун (1910 р.н.) розповідала, що була колгоспна хата, де гончарювали колгоспні гончарі. Вона знаходи-

лася «між Гуровим і Кононенко Уляною. Колгосп возив продавать горшки у Решетилівку» [20].

Михайло Федосійович М'якоступ (1928 р.н.) пригадував, що їхня сім'я в 1938 році перебралася із Опішного в Малі Будища. І його батько, потомственный опішнянський гончар Федосій Корнійович М'якоступ, «до війни палив горшки у колгоспі». Для випалу використовували соломку. «У войну, при німцях, там табак сушили». В колгоспній гончарні також гончарювали Кабри (зокрема Яків). Так по-вуличному прозивали малобудищанський гончарський рід Громових. Також там працювали Атанас і Яків Даціньки та Кононенко з Прогоні [20].

Сестри Марія Данилівна Капиніс (1908 р.н.) та Катерина Данилівна Золотаренко (1911 р.н.) зазначали, що в колгоспній гончарні гончарювали Яків Громовий (згодом загинув на фронті) та його жінка Онисія Громова [20].

Іван Якович Дацінька (1927 р.н.) розповідав, що у гончарні працював його батько Яків Демидович Дацінька (згодом загинув на фронті), а також Яків Желізняка, Атанас Дацінька, Григорій Жижюра та Радченко Степан з Опішні [20].

Якщо про колгоспе гончарне виробництво в довоєнний період у мене є лише польові матеріали (за винятком коротенької побіжної згадки зі справи Онищенка), то про післявоєнне – мені вдалося відшукати чимало документальних підтверджень в Державному архіві Полтавської області та в Архівному відділі Зіньківської райдержадміністрації. На них я натрапив протягом серпня 2009 – січня 2010 років.

Документи засвідчують, що вже наступного сезону, після повернення більшовицької влади в Україну, було відновлено виробництво вогнетривкої тоненької цегли у Хижняківці. Підстави говорити про це дає «Виробничий план колгоспу «ХІ- річчя КНС» на 1944 рік». Там записано: «І. Виробити продукцію кустарних промислів. Вогнетривка цегла, кількість 50000, термін 20.05 – 20.09» [7; арк.6]. Висловлю сумнів у тому, що запланована кількість цегли була випущена. Адже і в наступні роки, коли в Хижняківці все було набагато більш організовано, не вдавалося

здійснити заплановане, що вже говорити про воєнний 1944-й рік, коли все лежало в розрусі, не вистачало робочих рук.

Спочатку, в 1944 році головою колгоспу був Григорій Опанасович Герасименко (по-вуличному Шеремет), а з жовтня місяця цього ж року колгосп очолив Яків Петрович Барабаш (по-вуличному Куліш), який уже головував тут у довоєнні роки.

За спогадами очевидців, під час війни були зруйновані й оверченкові горни. Тож два нових будували на іншому вже місці. Для просушування цегли збудували хлів. Бригадиром був Атанас Дацінька [21].

Колгоспна цегла використовувалася для ремонту опалювальних груб у малобудищанській школі. Про це свідчить протокол засідання виконкому Малобудищанської сільради від 27.12.1945 року.

«3. Ремонт школи будинка №1. [...] для ремонту печей – пісок, глина, кирпич.»

4. Колгоспу «ХІ-р. КНС» допомогти в ремонті школи, для чого в змінній період підвезти лісоматеріал, пісок, глину і кирпич» [11; арк.20].

В 1946 році цегельне питання розглядалося двічі на засіданнях правління колгоспу.

На той час головою правління був Максим Андрійович Отченашко – вчорашній фронтовик, обраний на цю посаду влітку 1945 року.

Протокол засідання правління колгоспу ім.ХІ-річчя КНС, яке відбулося 5.04.1946 року.

«Слухали: Про виробництво цегли.»

Ухвалили: Організувати ланку по виробництву цегли. Ланковим поставити Даціньку Опанаса Демидовича» [32; арк.15].

Протокол засідання правління колгоспу ім. ХІ-річчя КНС, яке відбулося 19.08.1946 року.

«Слухали: Дерективне розпорядження про строїтельство кірпічного підприємства при «ХІ-р. КНС» згідно плану.»

Ухвалили: Обладнати проїзводство кірпічного заводу, подправить клуню, ісправить горно, построїть сарайчик» [32; арк.40].

Отож, спочатку на рівні внутріколгоспної ініціативи для більшої організованості виробництва цегли була створена ланка, так як рільнічї ланки, з чітко визначеними людьми і ланковим. Ще більшїй організації цегловиробництва і його розширенню в колгоспі ім. ХІ-річчя КНС сприяла відповідна деректива, очевидно з Опішнянського райвиконкому чи райкому.

Серед тих, хто працював у повоєнні роки в Хижняківці був і малобудищанський гончар Лука Данилович Чуприна (1892 р.н.). Його син, Іван, в розмові зі мною пригадував: *«Зробили там, у Хижняківці, кирпичний заводик. Він палив кирпич, оцей, такий, оцей, шо печи делают. Його просили. Бо він по випалке був спеціаліст. Нарубають дров їм, дають помощника. І ото вони вдвоєм доводять до температури. Він на глаз опреділяв температуру» [23].*

Виготовлення гончарної продукції розглядалося і на загальних зборах колгоспників колгоспу ім. ХІ-річчя КНС, які відбулися 13.03.1947 року.

«Повістка денна

1. Затвердження виробничого плану і прибутково-видаткового кошторису колгоспу на 1947 рік.

[...]

Відкрити допоміжні підприємства: гончарню для виготовлення 20 тис. літрів, цегельню для виготовлення 100 тис. цегли» [28; арк.3].

Тут мова йде про фактичне втілення у життя в 1947 році дерективного розпорядження 1946 року, про відкриття цеглозаводу і доведення його потужностей до 100 тисяч штук у рік. Адже попередній розгляд цієї дерективи відбувався у серпні 1946 року, фактично за місяць до закінчення сезону робіт на цегельні. А тому для її виконання не залишалося вже часу.

У цьому протоколі вперше згадано і про виробництво глиняного посуду в малобудищанському колгоспі, та вказано планові об'єми його виробництва. По аналогії з цеглою можна припускати, що посуд випускався колгоспом і до 1947 року, а того року планувалося поставити його на більш організованіший і масштаб-

ніший рівень. Підставою для таких припущень, є протокол загальних зборів колгоспників колгоспу ім.ХІ-річчя КНС, які відбулися 4.01.1947 року.

«Слухали: Голову ревкомісії Чугуєвця.

[...]

6. За Цяцькою Іваном Петровичем в час виторгу за посуд (горшки) залишилося 2988 крб. 50 коп.

[...]

Слухали: Заяву Цяцька Івана Петровича про те, щоб зняти з нього не виторговану суму 2988,50 крб. за посуд (горшки).

Ухвалили: Зняти з Цяцьки Івана Петровича не виторговану суму 2988,50. Як такої суми Цяцька не мог виторговати за посуд (горшки)» [28; арк.2].

Іван Цяцька (1891 р.н.), якщо можна так сказати, був потомственным малобудищанським горшковозом. Посуд возив ще його батько Петро Семенович Цяцька (1860 р.н.). Про нього, ще в середині 90-х років минулого століття, старенькі бабусі розповідали мені кумедний епізод. Коли його кінь ставав у дорозі і не хотів далі рухатися, очевидно був уже стомлений чи то така натура була у тварини, Цяцька-старший діставав жмуток сіна, ставав попереду коня на певній віддалі і звертався до свого трудівника: *«Іди, то дам сіна»*. Кінь підходив, з'їдав сіно, тягнув далі кучу, а через деякий час процедура знову повторювалася. Врешті-решт обоє благополучно поверталися додому [20]. Вміння Іваном Петровичем Цяцькою збувати кустарні вироби використовували і для збуту колгоспного посуду.

Але повертаючись до протоколу зборів, зазначу, що голова ревкомісії Чугуєвець звітував за ревізію по 1946 року. Отже, збут «горшків» відбувався у 1946 році. То хто і де випускав цей посуд? Колгоспники, колишні гончарі-кустари в колишній мокляківській хаті чи це був посуд отриманий по взаємних розрахунках із опішнянської артїлі «Художній керамік». А що таке, принаймі раніше, могло бути, дає підстави припускати протокол засідання правління колгоспу ім.ХІ-річчя КНС, яке відбулося 19.10.1945 року.

«Слухали: Заяву від правління артїлі «Художній керамік»

про відпущення соломи п'ять возів за рахунок взаємних розрахунків.

Ухвалили: Відмовити в відпущенні соломи артїлі «Художній керамік», оскільки лишньої не мається» [37; арк.44].

Очевидно ця солома в таких об'ємах потрібна була «Художньому кераміку» для випалу посуду, хоча могла частково використовуватися і для перемощування виробів, перед поїздкою на базари та для годування коней. Ну а що стосується взаємних розрахунків, то цілком зрозуміло, що з боку опішнян це міг бути посуд як плата за отриману солому. Колгосп міг продати його і отримати якусь «живу копійку».

Наприкінці лютого 1948 року головою колгоспу ім.ХІ-річчя КНС замість Максима Отченашка було обрано Євдокима Демидовича Середу, який у 1930-х роках працював головою артїлі «Художній керамік».

Того ж року помер комуністичний діяч СРСР Андрій Жданов. Загальні збори колгоспників колгоспу ім.ХІ-річчя КНС, які відбулися 2.09.1948 року, прийняли рішення клопотати про присвоєння їхньому господарству імені Жданова. Олексій Чуйко у своєму виступі, зокрема, говорив: *«Шануючи пам'ять вірного ленінця-сталінця, ми, колгоспники артїлі «ХІ-річчя КНС», прохаємо Радянський уряд переіменувати наш колгосп, надати йому ім'я товарища Жданова. Прохаємо районні організації підтримати наше прохання» [25; арк.16].*

Про збут вогнетривкої цегли є інформація у протоколі загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 2.12.1948 року.

«Порядок дня

[...]

2. Обговорення акта проведеної ревкомісії району по колгоспу ім.Жданова.

[...]

Слухали: Голову ревізійної комісії тов. Безрука Пилипа Івановича про ведення ревізії по колгоспу ім.Жданова на 1.09.48 р., який доложив про состояние господарства колгоспу і про неза-

конні витрачання грошей по за банком...

Виступив: Байрачна К.Г., яка сказала, що по цьому питанню торкається справа і до рахівника Байрачної. «Я б сказала, що витрату грошей правління провадило без оформлення уторгованих грошей у касу колгоспу, а витрачали по за касою і по за банком. Цьому я як рахівник не могла нічого зробити бо мене не слухали.

За відпущений кирпич по записках голови колгоспу як Роспутьку, який приходив у контору виписать кирпич, то коли предложили єму давайте гроші, то він сказав, що я гроші віддав голові колгоспу».

[...]

Ухвалили: [...]

2. Гроші за кирпич, що видано по росписках стягти за два дня.

[...]

4. Подгорному, що відпущено 1000 штук кирпичу, оформити документами відповідними» [29; арк.24, 26].

У звіті, адресованому Опішнянському райвиконком, де йшлося про виконання наказів виборців депутатами Малобудищанської сільради в 1948 році, є також згадка про цегельний завод у Хижняківці. «Депутат Солов'ян Федір Степанович, працюючи бригадіром плотницької бригади, було дано завдання (закінчити) збудувати кирпичний завод на протязі 15 днів, тов. Солов'ян зумів організувати роботу так, що бригадою закінчено будову заводу раніше указанного строка правлінням колгоспу, де всі роботи були закінчені на протязі 10 днів» [19; арк.9].

За 1949 рік протоколи засідань правлінь і загальних зборів колгоспу ім.Жданова в обласному держархіві відсутні. Але із матеріалів за 1950 рік стає зрозумілим, що саме 1949 року в господарстві змінився керівник. Головою став двадцятидев'ятирічний Іван Васильович Письменний, за плечима якого були фронти Другої світової. З архівних документів стає зрозумілим, що в час його головування виробництву посуду і цегли та їх реалізації в колгоспі приділялася значна увага.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 24.05.1950 року.

«Слухали: Голову колгоспу т. Письменного про встановлення ціни на продаж посуду.

Ухвалили: Встановити ціну на продаж посуду:

На ринку: за полив'яні за 1 літру – 1 крб. 25 коп.,

за прості за 1 літру – 1 крб.

Для колгоспників: за полив'яні за 1 літр – 1 крб.,

за прості за 1 літр – 75 коп.» [30; арк.2].

Ці дані з протоколу не лише підтверджують функціонування в 1950-му році колгоспної гончарні, а й показують шляхи збуту посуду, та що не менш важливо, тогочасні ціни на нього. З них також видно, що в колгоспі робили як простий посуд, так і полив'яний.

Вогнетривку цеглу, виготовлену в Хижняківці, відпускали безкоштовно як допомогу тим колгоспникам, які будували собі нове житло, тобто новозабудовникам. Значна частина серед них були молоді сім'ї. Про це свідчать протоколи засідань правлінь колгоспу ім.Жданова за 1950 рік.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 26.06.1950 року.

«Слухали: Заяви колгоспників, які потребують в допомозі цеглою для постройки печей новостроїнцям, а саме:

1.Ширай Іван Мифодієвич.

2.Крипак Оксана Василівна.

3.Дядечко Палажка Яковлевна.

4.Шиян Явдоха Павлівна.

Ухвалили: Видати в рахунок допомоги цегли таким колгоспникам і в такій кількості:

1. Ширай Іван Мифодієвич – 300 штук.

2.Крипак Оксана Василівна – 200 штук.

3.Дядечко Палажка Яковлевна – 200 штук.

4.Шиян Явдоха Павлівна – відмовити, так як вона не являється новостроющою.

[...]

Слухали: Заяву Денисенко Порфирія Оп. про звільнення його з роботи сторожа біля кирпичу.

Ухвалили: Відмовити» [30; арк.6,7].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 10.07.1950 року.

«Слухали: Заяву Чуйко Ольги Гнатовни про видачу цегли в рахунок допомоги, як новостроящому.

Ухвалили: Видати в рахунок допомоги цегли 300 штук» [30; арк.10].

Розцінки на реалізацію глиняного посуду, прийняті на правлінні, затверджувалися на загальних зборах колгоспників.

Протокол загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 16.06.1950 року.

«7. Затвердити протокол засідання правління від 24.05.50 р. про встановлення цін для продажу посуду:

*На ринку: полив`яний за 1 літр – 1,25 крб.,
простий за 1 літр – 1 крб.*

*Колгоспникам: полив`яний за 1 літр – 1 крб.,
простий за 1 літр – 0,75 крб.» [30; арк.49, 50].*

3.10.1950 року відбулися загальні збори колгоспників колгоспу ім. Жданова, де розглядали одне питання, про «об`єднання колгоспу ім.Жданова Малобудищанської сільради і колгоспу ім. Горького Глинської сільради» [30; арк.52].

Виступаючи на них, голова колгоспу Іван Письменний, зокрема, сказав: «Коли ми колгосп укрупнемо, ми зможемо провести планову застройку ферм колгоспних, производств по виробці кирпичу, ми примінемо механізований обробіток ґрунту, правильно примінемо агротехніку, повністю забезпечимо худобу кормами на стійловому періоду, полегшимо труд колгоспників» [30; арк.53].

Про які «производства кирпичу» йдеться, і, що це не про хижняківську цеглу стає зрозумілим вже із наступних протоколів.

А поки зазначу, що 5.10.1950 року відбулися спільні збори колгоспників колгоспів ім.Жданова та ім.Горького, на яких два господарства були об`єднані в одне. Назва об`єданого госпо-

дарства – ім.Жданова, головою було обрано Івана Васильовича Письменного.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 28.01.1951 року.

«Слухали: Про ствердження росписки про витрату Лещенком карб. 280.00 за схорону череп`яної посуду.

[...]

Слухали: Про потребу вислати на курси по виробке красного кирпича в м.Гадяч .

Ухвалили: Виділити або призначити Дубинку Олексія Григор. і видати йому продукти харчування з розрахунку на місяць 20 кіл муки, 5 кг мяса, олії 1,500, пшона 5 кг, картоплі 20 кіл» [30; арк.43].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 4.02.1951 року

«Порядок дня

1. Про устрйоство села Глинська і колгоспних ферм.

[...]

Слухали: Про устрйоство кирпичного заводу, намічається по плану, який би виробляв кирпич для довговічних построек.

Висловивсь Діденко, який сказав, що у селі Глинськ був коли то кирпичний завод, там і глина, там і вода близько, на мою думку там усі удобства (мова йде про цегельний завод, який діяв у Глинському в 1880-х – 1890-х роках і був створений за ініціативою тодішнього глинського священика Гермогена Луб`яного, і на якому виробляли цеглу для будівництва нового Преображенського храму. – В.М.).

Висловивсь голова колгоспу т.Письменний, який сказав, що на мою думку у Глинську найудобніш построиць кирпичний завод, тому що там усі удобства або ще краще визвать комісію, яка б установила де найбільша удобність построиць кирпичний завод ...

[...]

За збудову кирпичного заводу визвать комісію яка б установила де удобніше построиць і де буде качественний ґрунт»

[30; арк.44, 45].

Протокол засідання правління колгоспу ім. Жданова, яке відбулося 6.03.1951 року.

«Слухали: Про постройку в колгоспі кирпично-черепичного заводу, який відіграє велику роль в часті постройкі будівель, як в колгоспі, так і колгоспникам.

Ухвалили: План постройкі кирпично-черепичного заводу у 1951 році затвердити. В зв'язку з тим, що в колгоспі не мається такої суми, просити відділ с/г банку видати кредиту в сумі 30 тис. крб. для придбання устаткування кирпично-черепичного заводу» [31; арк.10].

Як бачимо, на 1951 рік в колгоспі ім.Жданова, окрім вже діючих гончарні в Малих Будищах і цегельного заводу в Хижняківці, планувалося побудувати цегельно-черепичний завод у Глинському, на якому б виготовляли червону будівельну цеглу і черепицю. Саме там була сировинна база та й планувалося розбудувати село і колгоспний двір на горішній його частині. Голова правління Письменний, корінний малобудищанин, очевидно, добре розумів важливість цього заводу і для будівництва фермерських приміщень у колгоспі, і для зведення хат та господарських приміщень у мешканців сіл колгоспу. Не забуваймо, що минуло лише 5 років після війни, тож попит на будматеріали був великий. Окрім того продаж цегли і черепиці, на сторону, давав би значні прибутки господарству. Забігаючи наперед зазначу, що, на жаль, цьому планові не судилося бути здійсненим, оскільки невдовзі в колгоспі змінився керівник. З висоти десяти років відмову від будівництва я вважаю помилкою. Для інформації зазначу, що подібні колгоспні цегельні заводи були побудовані у населених пунктах, що розташовані на північ від Глинського вздовж річки Ворскли. Це Куземин, Буди, В'язове, Грунь, Рибальське, Ясенове. І люди з наших сіл, будуючись в різні роки, їздили і туди купувати цеглу. Прикметно, що саме Михайло Солов'ян та Йосип Грисенко – два мешканці Глинського, де Письменний планував побудувати цегельно-черепичний завод, першими, в середині 1960-х, збудували цегляні будинки в Глинському, використавши для цього

цеглу з названих вище сіл [44]. Згодом у В'язовому брав цеглу на будівництво мій батько, ще наприкінці 1960-х років, а у В'язовому і Рибальському – вже я, на початку 1990-х, коли будувався. Поряд з Малими Будищами, в Опішному, працював цегельний завод у «Стройканторі», але якість цегли там була набагато гіршою, ніж у вищеперелічених селах. Причина тут була і об'єктивна, адже ті села розміщені біля місць залягання високоякісних глин.

А повертаючись у рік 1951-й, зазначу, що Письменний продовжував допомагати безкоштовно людям цеглою. Так на засіданні правління колгоспу ім. Жданова, яке відбулося 28.07.1951 року: *«Слухали: Заяву Ширай Івана Олександр. про видачу йому кирпичу в допомогу, як пострадавшому в час фронту.*

Ухвалили: Видати кирпичу 300 штук» [31; арк.33].

На загальних зборах колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 22.05.1951 року, серед іншого розглядалися і норми виробітку, пов'язані з виготовленням глиняного посуду.

«Ухвалили: Затвердити підготовлені норми виробітку з такими змінами, а саме: встановити такі норми

[...]

59. Копати глину 1 тону – 1 т/день.

60. Зробити горшків з виготовленням і сушкою 150 л – 1,25 т/дня» [31; арк.55, 56].

Отож і на 1951 рік колгоспна гончарня функціонувала.

1.08.1951 року відбулися збори колгоспників, на яких головою колгоспу ім.Жданова було обрано Григорія Давидовича Сюсюкала, який перед цим в 1950 – 1951 роках керував «Художнім кераміком», а в середині та другій половині 1940-х років працював головою Опішнянського райвиконкому. У своєму виступі уповноважений Опішнянського РК КП(б)У Марченко, звертаючись до Івана Письменного, зокрема сказав: *«Ви тов.Письменний не в змозі охопити роботи в такім великім колгоспі в виду вашої неопитності» [31; арк.59].* Можливо, дійсно Письменному не вистачило досвіду, щоб керувати укрупненим господарством, хоча плани, на прикладі цегельно-черепичного заводу, були у нього далекоглядні. Не все вдавалося на початку і його більш досвід-

ченому наступнику. Важко було перебороти психологію людей і добитися дисципліни, особливо в Глинському. Врешті-решт йому це вдалося протягом десятка років. Сюсюкало зробив ставку на вирощенні конопель, продаж яких державі давав значні прибутки господарству. Колгосп став серед передових в районі, і через багато років по тому ті, що тоді працювали в ньому, з гордістю говорили, що колгосп при Сюсюкалові «був мільйонером». Більше стали отримувати на трудодні і люди. Оплата їхньої праці на кінець 1950-х років була найвищою серед колгоспів по Опішнянському району [13; арк.53]. «Сюсюкало [...] хазяїн [...] добрий», «любить трудитися і день, і ніч», «тільки благодаря його роботі колгоспники стали получати добру плату», «наш колгосп зріс за період його керівництва, і кращого керівника в колгоспі не було, колгосп добре збагатів, зріс і трудодень» [13; арк.50, 57]. Це вже я навів витяги із виступів колгоспників на загальних зборах в 1961 році, в останній рік його керування колгоспом ім.Жданова. Отож, ставка на вирощення конопель виправдала себе. Колгосп почав інтенсивно розбудовуватися. Але, можливо, саме коноплі, даючи добрі прибутки, і відтіснили плани про побудову цегельні у Глинському. У всякому разі мені доводилося чути саме і таку думку [45]. Однак, повторюся, відмова Сюсюкала від плану Письменного побудувати свій цегельний завод, на моє переконання, все ж була помилкою. Тим більше, що Сюсюкало розумів значення цегельного заводу в Хижняківці для отримання додаткових прибутків колгоспом, про що видно із документів.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 1.03.1952 року.

«Слухали: Про призначення бригадира кирпичного заводу.

Ухвалили: В зв'язку з тим, що кирпичне проіводство одна із галузів грошового прибутку, тому роботу необхідно розпочинати з зими, призначити бригадиром кирпичного заводу Ващенко Костя Яковича» [33; арк.6]. Але вже через місяць Ващенко було переведено на іншу роботу. Хто зайняв його місце невідомо.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 31.03.1952 року.

Малобудищанський гончар Атанас Дацінька (стоїть праворуч) – у другій половині 1940-х – 1950-х роках працював на цегельному заводі. Роки Першої світової війни.

Місце зйомки та автор фото невідомі. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв.№565

Біля сільського клубу серед активу села: Яків Барабаш (другий ряд, посередині) – голова колгоспу ім.ХІ-річчя КНС у 1930-х та в 1944 – 1945 роках; Федір Солов'ян (третій ряд, другий праворуч) – перший голова колгоспу ім.ХІ-річчя КНС, у 1948 році – бригадир теслярської бригади, з якою приймав участь у будівельних роботах на цегельному заводі в Хижняківці. Малі будища, Полтавщина. 1930-ті роки.

Автор фото невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №580

Малобудищанський гончар Яків Демидович Дацінька (ліворуч) – у 1930-х роках працював у колгоспній гончарні. 1920-ті роки.

Місце зйомки та автор фото невідомі.

Фото з книги: Міщанин Віктор.

Словник гончарів Глинського, Малих Будищ,

Старих Млинів, Хижняківки. – Опішне:

Українське Народознавство, 1999. – С. 125

Серед учасників Другої світової війни: Григорій Опанасович Герасименко (четвертий ряд, стоїть перший праворуч) – голова колгоспу ім. XI-річчя КНС у 1943 – 1944 роках. Берлін, Німеччина. 1945. Автор фото невідомий. Приватна збірка Лідії Реви (Малі Будища). Публікується вперше

Малобудищанин Михайло Михайлович Радченко – в другій половині 1940-х років працював на цегельному заводі. 1950-ті роки.

Місце зйомки та автор фото невідомі.

Приватна збірка Любові Радченко (Малі Будища).

Публікується вперше

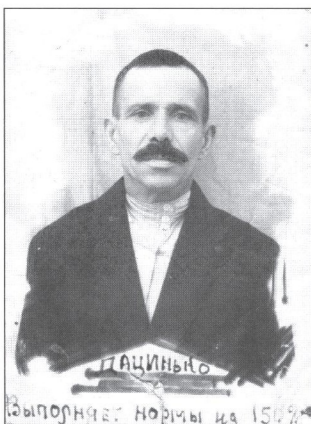
Григорій Давидович Сюсюкало – голова колгоспу імені Жданова в 1951 – 1962 роках. Друга половина 1940-х років. Місце зйомки та автор фото невідомі. Приватна збірка Віктора Міщанина (Малі Будища). Публікується вперше

Зправа наліво: хижняківщиця Ольга Опанасівна Дацінька – в 1930-х – 1950-х роках працювала на цегельному заводі, дочка Анастасія, чоловік Василь Демидович, дочка Пелагея. Хижняківка, Полтавщина. кінець 1940-х років. Автор фото невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №572

Малобудищанин Іван Федоша – в другій половині 1940-х років працював на цегельному заводі. 1940-ві роки. Місце зйомки та автор фото невідомі. Приватна збірка Марії Дядечко (Малі Будища). Публікується вперше

Малобудищанський гончар Іван Демидович Дацінька – в другій половині 1940-х років працював на цегельному заводі. Опішне, Полтавщина. 1950-ті роки. Автор фото невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №605

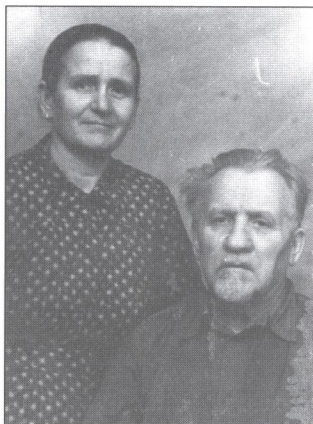
Малобудищанка Варвара Яківна Сюсюкало (праворуч) – у другій половині 1940-х – першій половині 1950-х років пропрацювала з цими двома волами 9 років. Серед іншого, їй доводилося возити ними і цеглу з хижняківського заводу на центральну садибу колгоспу та людям. Південно-західні околиці х.Хижняківки, Полтавщина. Перша половина 1950-х років. Автор фото невідомий. Приватна збірка Варвари Сюсюкало (Малі Будища). Публікується вперше

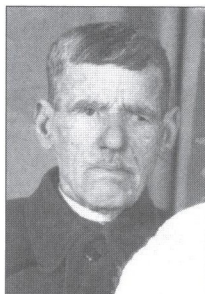
Глинський гончар Тимофій Федорович Піщаленко з синами Олексієм (ліворуч) та Григорієм (праворуч) – у 1950-х роках працював на цегельному заводі. Глинське, Полтавщина. 1952. Автор фото невідомий. Приватна збірка Віктора Міщанина (Малі Будища). Публікується вперше

Малобудищанський гончар Лука Чуприна (праворуч) із сином Іваном – у другій половині 1940-х років працював на цегельному заводі. Фотомонтаж 1950-х років із фотографій 1950-х років. Місяця зйомок та автори фото невідомі. Приватна збірка Івана Чуприна (Полтава)

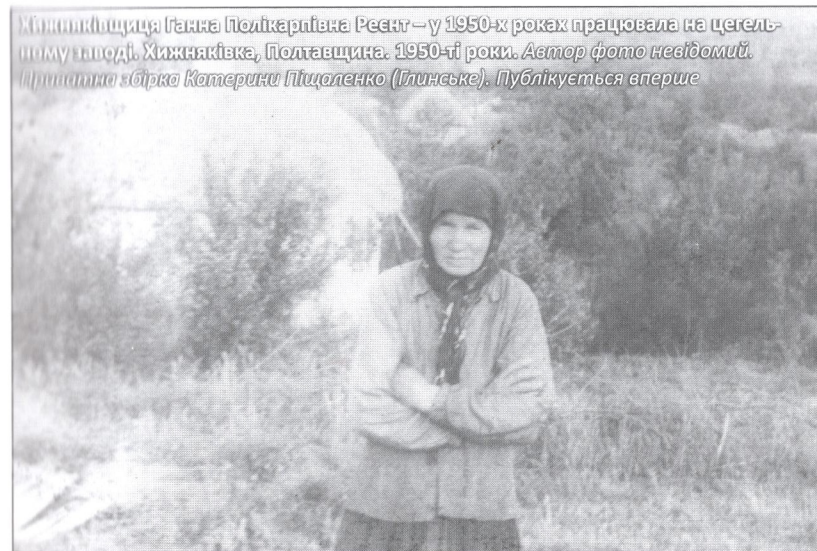
Малобудищанський гончар Федосій Корнійович М'якустун – наприкінці 1930-х років працював у колгоспній гончарні. 1950-ті роки. Місце зйомки та автор фото невідомі. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №608

Малобудищанка Мотрона Нестерівна Кабакова з батьком – у другій половині 1940-х – 1950-х роках працювала на цегельному заводі. 1960-ті роки. Місце зйомки та автор фото невідомі. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №698

Малобудищанський гончар Іван Карпович Свищ (третій праворуч) – у другій половині 1940-х – 1950-х роках працював на цегельному заводі. Малі Будища, Полтавщина. 1954. Автор фото невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №590

Малобудищанка Ганна Полікарпівна Ресент – у 1950-х роках працювала на цегельному заводі. Хижняківка, Полтавщина. 1950-ті роки. Автор фото невідомий. Приватна збірка Катерини Піщаленко (Глинське). Публікується вперше

Безруківець Михайло Савич Безрук – у 1930-х роках підвозив воду на цегельню, Василина Овсій. Миколаївка, Полтавщина. 16.05.1954. Автор фото невідомий. Приватна збірка Віктора Міщанина (Малі Будища)

Хижняківщиця Євдокія Данилівна Ширай (друга праворуч) – у 1950-х роках працювала на цегельному заводі, Якилина Лещенко (перша ліворуч), Настасія Порскало (друга ліворуч), Марія Півньова (перша праворуч). Малі Будища, Полтавщина. 1960-ті роки. Автор фото невідомий. Приватна збірка Марії Півньової (Малі Будища). Публікується вперше

Максим Андрійович Отченашко – в 1945 – 1948 роках голова колгоспу ім.ХІ-річчя КНС, Катерина Федотівна – дружина (1-й ряд, сидить посередині), Марія Радченко (1-й ряд, сидить ліворуч), дочки (2-й ряд, зліва направо): Зіна, Люба, Галина. Опішне, Полтавщина. 1955. Автор фото невідомий. Приватна збірка Віктора Міщанина (Малі Будища). Публікується вперше

Біля контори колгоспу ім.Жданова (зліва направо): 1-й ряд: Харитон ? – завферми бригади №2, Павло Мареха – в 1950-х роках завгосп, ланковий ланки на цегельному заводі, Марія Устименко – агроном, Федір Байрачний – працівник бухгалтерії, ?; 2-й ряд: Олексій Зубенко – бригадир садовгородньої бригади, Іван ? – бригадир бригади №3, Віра Федоша та Марія Зубенко – працівниці бухгалтерії; 3-й ряд: Тетяна Ситник – комірник, Софія Клименко – кладовщик, Катерина Байрачна – головний бухгалтер, Меланія Онищенко та Зіна Ширай – працівниці бухгалтерії. Малі Будища, Полтавщина. 30.04.1959. Автор фото невідомий. Приватна збірка Григорія Федоші (Опішне). Публікується вперше

Митрофан Чуприна (ліворуч) – у 1950-х роках працював на цегельному заводі. 1950-ті роки. Місце зйомки та автор фото невідомі. Приватна збірка Івана Чуприна (Полтава)

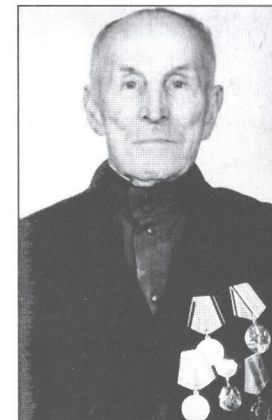

Іван Васильович Письменний з дружиною Вірою – в 1949–1951 роках працював головою колгоспу імені Жданова. Малі Будища, Полтавщина. 1980-ті роки. Автор фото невідомий. Приватна збірка Сергія Письменного (Опішне). Публікується вперше

Євдоким Демидович Середа (стоїть п'ятий ліворуч з паличкою) – в 1948 – 1949 роках голова колгоспу ім.ХІ-річчя КНС (ім.Жданова). Опішне, Полтавщина. 1 травня, кінець 1960-х років. Автор фото невідомий. Приватна збірка Надії Калініної (Опішне). Публікується вперше

Малобудищанський гончар Тимофій Костянтинович Громовий – у другій половині 1940-х – першій половині 1950-х років працював на цегельному заводі. Малі Будища, Полтавщина. Початок 1980-х років. Автор фото невідомий. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. №709

Серед малобудищанських ветеранів другої світової війни: гончар-цегельник Хома Іванович Жилавець (другий ряд, шостий праворуч) – у другій половині 1940-х – 1950-х роках працював на цегельному заводі та Федір Степанович Солов'ян (перший ряд, третій праворуч) – у 1948 році як бригадир теслярської бригади працював на будівництві цегельного заводу. Малі Будища, Полтавщина. 9.05.1975. Фото Івана Литвиненка. Приватна збірка Віктора Міщанина (Малі Будища)

Горпина Іванівна Дубинка – в другій половині 1940-х років працювала на цегельному заводі. Диканька, Полтавщина. 2000-ні роки. Автор фото невідомий. Приватна збірка Віктора Міщанина (Малі Будища). Публікується вперше

Малобудищанка Параска Гордівна Зозуля (праворуч) – у 1950-х роках працювала на цегельному заводі, Світлана Зозуля – внучка. 1980-ті роки. Місце зйомки та автор фото невідомі. Приватна збірка Галини Теплової (Опішне). Публікується вперше

«Ухвалили: Зняти з роботи комірника Пошивайла і утвердити на місце комірника Ващенко Костя Яков.» [33; арк.14].

Серед тих хто трудився на цегельні в Хижняківці, за спогадами старожилів, був і відомий малобудищанський гончар Іван Дацінька. Працював як і інші за трудовні, на які в повоєнні роки мало що давали. А тому багато хто намагався піти на виробництво, щоб отримувати хоч якусь зарплату. Але людей, за словами іншого гончаря з Будищ, Миколи Шулика, *«силою не пускали з колгоспу»* [21]. Тож Дацінька наважився самовільно перейти на роботу в опішнянську артіль «Червоний гончар». Зрозуміло, що це не сподобалося керівництву колгоспу. Про його реакцію довідуємось з протоколу засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 14.04.1952 року.

«Слухали: Заяву Даціньки Івана Демидовича про виключення його сім'ї з колгоспу, так як він перейшов в робочі.

Ухвалили: Відмовити, оскільки такий пішов самовільно, і такий в колгоспі потрібний, сім'я тож не працює. Написати відношення в артіль «Червоний гончар» і Опішнянський РВК про повернення такого в колгосп» [33; арк.18].

Слова з протоколу, що *«такий в колгоспі потрібний»* говорять про те, що такий майстер гончарства був потрібний саме як гончар. Нині, можна сказати, що ні відношення в «Червоний гончар», ні в райвиконком не допомогло. Іван Дацінька залишився в артілі інвалідів. Згодом з іще одним «дезертиром» – малобудищанським гончарем Миколаю Шуликом вони стали передовиками виробництва.

Принагідно зазначу, що питання відносно Даціньки ще неодноразово впливало протягом наступних чотирьох років.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 17.03.1953 року.

«1. Розбір за колгоспників, які не беруть участі в роботі колгоспу.

[...]

4. Дацінька Іван Демидович – сам самовільно пішов на роботу в «Червоний гончар», після того як його присудили за не

виробіток мінімум трудовнів, с двох членів працездатних в сім'ї ніхто не працює.

Ухвалили: Відізвати Дац. Ів. Дем. з роботи в «Червонім гончарі» як прийнятого без справки колгоспу» [14; арк.12].

Протокол загальних зборів колгоспників колгоспу ім. Жданова, які відбулися 30.03, 31.03 і 7.04.1953 року.

«Слухали: Голову колгоспу т.Сюсюкало Гр. Д. за вибуввших колгоспників, які протягом двох-трьох років в колгоспі не працюють, перейшли на роботу в організації, а користуються садибою колгоспника, саме

[...]

4. Дацінька Іван Демидович.

[...]

Ухвалили: Обговоривши дане питання, виключити з колгоспу

[...]

4. Даціньку Івана Демидовича, так як такий з 1950 року в колгоспі не працює, самовільно бросив, з наявних 3-х працездатних в колгоспі ніхто не працює, і зобов'язати правління обрізати садибу колгоспника 0,42 га» [10; арк.4].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 18.04.1953 року.

«Слухали: [...] Заяву Даціньки Івана Демидовича про наділ садиби як робочому.

Ухвалили: Відмовити, поскільки такий самовільно покинув колгосп» [14; арк.23].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 25.04.1953 року.

«Слухали: 3. Дацінька Іван Демидович користується 0,15 га, по закону за ним не числиться.

Ухвалили: Відрізати» [14; арк.24].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 5.04.1954 року.

«Слухали: [...]

Заява Даціньки Івана Демидовича про наділ садиби 0,15 га.

Ухвалили: Відмовити» [34; арк.11].

І лише через два роки Івану Даціньці наділили землю.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 13.04.1956 року.

«Слухали: Заяву Даціньки Івана Демидовича про наділ садиби як робочому.

Ухвалили: Нарізати 0,15 га» [15; арк.15].

Але повернемося знову у рік 1952-й. На засіданні правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 13.06.1952 року, також розглядалися питання пов'язані з виготовленням та збутом вогнетривкої цегли.

«Слухали: Про затвердження норм по виробці кирпичу.

Ухвалили: 1. Накопати глини на 1000 штук 1 труд.

2. Привезти з кар'єра до глиноміски 0,40 сот.

3. Намісити і загрузити у глиноміску 0,85.

4. Піднести до форми і скатати в грудки 1,50.

5. Формування і винести з козлів 1,50.

6. Розрідити, перевернути і оправити 1,50.

7. Перенести до горна і погрузка у горно 1.

8. Обпал 1.

9. Вигрузка з горна і зложити у стовпці 0,75.

10. За руководство бригадіру 0,75.

[...]

Слухали: Про установлення ціни на огнеупорний кирпич.

Ухвалили: Колгоспникам свого колгоспу 50 кар. за 100 шт.,

а на сторону 55 кар. за 100 шт.,

серцю за 1000 шт. 400 карб.» [33; арк.42, 43].

У протоколах періоду головування І.Письменного, я натрапив на такий спосіб реалізації вогнетривкої цегли своїм колгоспникам, як безкоштовна допомога новозабудовникам в кількості двох-трьох сотень. В протоколах, коли головою став Г.Сюсюкало, окрім такого згадується ще про два способи: в рахунок трудовнів і за гроші.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 27.08.1952 року.

«18. Слухали: Заяву Звагольської М. Ром. в тому аби відпус-

тити кирпичу і соломи в рахунок трудовнів.

Ухвалили: Відмовити.

[...]

24. Слухали: Заяву Герасименкової Пріськи Вас. про те аби дати соломи і кирпичу.

Ухвалили: В соломі відмовить, а кирпичу відпустить за налічний расчот.

[...]

28. Слухали: Відношення від артілі інвалідів «Червоний гончар» в тому аби відпустити 12 цн соломи в счот взаім. расчотов.

Ухвалили: Відмовить, про що дати відповідь» [33; арк.49, 50].

Знову, як колись у випадку з «Художнім кераміком», мова йде про взаєморозрахунки, на цей раз із «Червоним гончарем». Очевидно, за отримання соломи пропонувався глиняний посуд.

При головуванні Г.Сюсюкала новозабудовникам, також, продовжували видавати цеглу як допомогу.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 20.10.1952 року.

«Слухали: Заяву Тагвея Івана Сав. про те аби дати кирпичу 200 шт. в допомогу як новостроющемуся.

Ухвалили: Задовольнить, видать 200 штук кирпичу в допомогу» [33; арк.64, 65].

На 1952 рік планувалося приділити значну увагу розширенню цегельного виробництва у Хижняківці і відповідно отримати багато цегли.

Про це, зокрема, йшлося і на загальних зборах колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбувалися 23.03 – 26.03.1952 року.

«Слухали: Зачитаний рахівником колгоспу т.Байрачною виробничий план к-пу на 1952 рік... [...] В 1952 році провести будівництво [...] горно для випалки кирпича. [...] Розширити виробництво і випалку кирпича і в 1952 році виготовити 300 тисяч штук кирпича» [25; арк.23, 24].

Про те, що планувалося і, що вдалося реалізувати видно із «Виробничого плану» та «Річного звіту» колгоспу за 1952 рік.

Виробничий план колгоспу на 1952 рік.

«12. План будівництва і ремонту будівель.

Горно для випала кирпича. Місткість 12 тис. Строк роботи 1.04.52 – 15.04.52. Затратити трудовнів 24.

Заготовити силами колгоспників будматеріалів: 3.Кирпич – 13000 шт.

Допоміжні підприємства:

Цегельня: цегла огнеупор. Виготовити 300 тис., використати в господарстві 20 тис., реалізувати 280 тис., постійно працюючих осіб 14, затратити трудовнів 4350, придбати палива: дров-пеньків 150 куб. м» [2; арк.11, 12].

Річний звіт колгоспу за 1952 рік.

«XX. Допоміжні підприємства.

А. Число допоміжних підприємств:

Цегельні заводи – 1

Б. Вихід продукції:

Обпалено цегли – 54,6 тис.

Виготовлено цегли-сирцю – 64,6 тис.

Витрачено колгоспом на 1952 р. матеріалів (крім куплених) на будівництво і капітальний ремонт будівель та споруд: 3. Цегли обпаленої 4000 шт.» [38; арк.12].

Як бачимо, із запланованих 300 тисяч вдалося випалити лише 54,6 тис. Плани на 1953 рік були набагато меншими, відповідно і процент виконання був вищий. Хоча запланованої кількості цегли виготовити також не вдалося.

Виробничий план колгоспу на 1953 рік.

«14. Допоміжні підприємства:

Цегельня: Цегла огнеупор. 100 тис., 50 тис. у своєму господарстві, 50 тис. реалізувати, 12 постійних на 4 місяці, затратити 1065 трудовнів. Придбати дров 60 к/м» [2; арк.12].

Про план роботи цегельні на 1953 рік йшлося і на загальних зборах колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 30.03, 31.03 і 7.04.1953 року.

«Повістка денна

1. Затвердження виробничих і робочих планів та

прибутково-видаткового кошторису на 1953 рік.

[...]

Слухали: Голову колгоспу т.Сюсюкало Г.Д., який зачитав виробничий план на 1953 рік, де намічено [...] виготовити цегли – 100 тис. штук.

[...]

В обговоренні виступили: [...] Полтавський – необхідно включити в план [...] будівництво цегельні» [10; арк.1, 2].

Цікавим у цьому фрагменті протоколу є останнє речення. Судячи по прізвищу в обговоренні виступав і мешканець Глинського, Полтавський. І серед того, що він пропонував, було включення у план колгоспного будівництва на 1953 рік зведення цегельні. Ще не пройшло і двох років, як було знято з голови колгоспу Івана Письменного, тож його плани будівництва цегельного заводу у Глинському ще були живі у пам'яті мешканців села.

Як видно із «Річного звіту колгоспу за 1953 рік», план по виготовленню вогнетривкої цегли був не виконаний і в 1953-му році. Замість запланованих 100 тис. було обпалено 68370 шт. цегли [39; арк.13].

Колгоспна гончарня, очевидно, ще функціонувала і в 1953 році. І там виготовляли також і полив'яний посуд. Підстави так говорити, дає згадка в протоколі про закупівлю свинцю для колгоспу.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 10.02.1953 року.

«Слухали: Заяву Чугуєвця Юхима Дмитровича про виплату йому за куплений в колгосп свинець за свої гроші.

Ухвалили: Виписати в рахунок оплати дров 2 купки» [14; арк.2].

Це поки що остання на даний час віднайдена документальна згадка, хай і не пряма, про гончарню колгоспу в Малих Будищах. До якого вона року функціонувала встановити поки що не вдалося, як й імена тих, хто там працював у повоєнні роки. Зрозуміло, що посуд виготовляли і випалювали гончарі, вчорашні кустарі, а на той час члени колгоспу. Допоміжні роботи могли виконувати

і люди з наряду. По аналогії з цегельнею у Хижняківці можна гадати, що робота в гончарні відбувалася сезонно, відповідно взимку, коли були відсутні роботи в полі. І по аналогії з все тією ж цегельнею, можна стверджувати, що невдовзі, можливо, через якийсь рік-другий, колгоспна гончарня у Малих Будищах припинила своє функціонування.

Цікаву інформацію, що стосується взаємовідносин «Червоного гончаря» і колгоспу ім.Жданова містять протоколи колгоспних правлінь за 1953 рік.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 14.03 – 17.03.1953 року.

«Слухали: Заяву «Червоного гончаря» для заміни в хуторі Хижняківки учасок землі для розкопки гончарської глини.

Ухвалили: Відмовити» [14; арк.9].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 9.10.1953 року.

«Слухали: Постанову виконкому Опішнянської райради депутатів трудящих про замін площі артілі «Червоний гончар» земельної площі в кількості 0,40 га, де розміщена глина.

Ухвалили: Відмовити, поскільки на тій площі де розміщена глина, побудований наш завод по виробництву цегли» [14; арк.56].

У матеріалах річної інвентаризації 1953 року також є згадка про цегельню в Хижняківці.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 22.12.1953 року.

«Слухали: Інвентарні відомості по річній інвентаризації.

[...]

21. Денисенко Порфирій Опанасович – виявлена нестача дощок 20, кирпич палений 304 шт., сирець 550 штук.

Ухвалили: Доску 20 шт. списати на випалку, сирець 550 шт. списати, а кирпич 304 шт. списати на Денисенко і Дацінька» [14; арк.73, 75].

Звіт про результати роботи інвентаризаційної комісії розглядався на загальних зборах колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 9.01.1954 року.

«Слухали: Голову інвентаризаційної комісії т. Сюсюкало [...]»

Денисенко Порфирій Опанасович – виявлена нестача дощок 20 шт., кирпич палений 304 шт., сирець 550 шт.

[...]

Постановили: Списати на рахунок винних Денисенка Порфирія Опанасовича і Даціньки Опанаса Демидовича – кирпич 304 шт.» [10; арк.21, 22].

Про функціонування цегельні в 1954 та 1955 роках також засвідчують виробничі плани колгоспу та протоколи правління і загальних зборів за ті роки.

Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1954 рік.

«14. Допоміжні підприємства

Цегельня: цегла огнеупор., виготовити 90000 шт., використати в своєму господарстві 40000 шт., реалізувати 50000 шт., 12 тимчасових колгоспників 4 місяці, затратити 900 трудоводнів». Для допоміжних підприємств планувалося купити 40 метр. куб. палива [3; арк.9].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 5.08.1954 року.

«Слухали: Заяву Ващенко Костя Яковича, як бригадира кирпичного заводу про купівлю ризових чобіт одної пари для робочих у глиноміску.

Ухвалили: Зобов'язати завгоспа Мареху Павла Михайл. забезпечити чобітьми» [34; арк.32].

Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1955 рік.

«14. Допоміжні підприємства

Цегельня: цегла, 200000 шт., використати в своєму господарстві 50000 шт., реалізувати 150000 шт., виділити колгоспників постійно 15, затратити 2100 трудоводнів». Для допоміжних підприємств планувалося заготовити 50 метр. куб. дров і придбати 70 метр. куб. дров. У пункті плану будівництва і капітального ремонту будівель серед іншого було записано «поднавес з переб. цегли» [4; арк.8, 9].

Протокол загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова,

які відбулися 25.01.1955 року.

«14) Відремонтувати сарай біля кирпичного заводу» [27; арк. 6].

На цих же зборах, один із виступаючих, Ілько Каленикович Данільченко, порівнюючи роботу колгоспу в 1954 році з 1953-м та з 1950-м роками, зазначив, що «колгосп зріс майже в чотири рази по фінансовій часті» [27; арк.4]. Цього вдалося домогтися за менш ніж три з половиною роки головування Григорія Давидовича Сюсюкала. Останній, виступаючи на зборах із заключним словом, зокрема сказав: «Необхідно недоліки 54 року ліквідувати і повести рішучу боротьбу [...] аби в 1955 році одержати високий врожай і вийти в передові колгоспи району» [27; арк.4].

А я хотів би підкреслити, що свій певний вклад у зміцнення фінансового стану колгоспу ім.Жданова внесло і колгоспне гончарство, в першу чергу виробництво вогнетривкої цегли у Хижняківці.

У протоколі засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 27.06.1955 року, згадуються прізвища тих, хто на той час займався безпосередньо виготовленням цегли.

«Слухали: Заяву формувальників Жилавець, Зузулі, Кабакової про збільшення оплати за формування кирпича.

Ухвалили: Відмовити» [35; арк.30].

Імен працівників заводу не названо, але посилаючись на матеріали особистих польових досліджень та зважаючи, що я корінний малобудищанин, спробую їх назвати. Перший із них Хома Іванович Жилавець (1897 р.н.) – малобудищанський гончар-цегельник, який виготовляв і вдома вогнетривку цеглу на замовлення односельців аж до початку 1970-х років. Друга – Параска Гордіївна Зозуля (1910 р.н.), або як її називали у Будищах, Зозулиха. Третя – Мотрона Нестерівна Кабакова (1914 р.н.), теж з Малих Будищ. В 1930-х роках вона працювала в артілі «Художній керамік», де займалася виготовленням вогнетривкої цегли та розмальовуванням посуду.

Також у протоколах засідання правління за 1955 рік згадано про збут цегли.

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке від-

булося 7.07.1955 року.

«Слухали: Заяву Чугуєвця Івана Івановича про відпуск кирпичу для постройкі печі 1000 штук.

Ухвалили: Відпустити на загальних правах» [35; арк.31].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 18.08.1955 року.

«Слухали: Заяву Чугуєвця Івана Івановича про відпуск кирпичу для постройкі печі в рахунок трудовнів.

Ухвалили: Поручити бухгалтеру підрахувати оплату і на ту суму виписати кирпичу» [35; арк.39].

На 1956 рік планувалося виготовити 110 тис. штук вогнетривкої цегли [5; арк.16]. Слід згадати про один цікавий запис, що міститься у «Виробничому плані колгоспу на 1956 рік». Там у переліку будівель і споруд, які планувалося того року добудувати чи збудувати нові, серед корівників, свинарників записано також «кирпичний завод» [5; арк.15]. Але строки початку і закінчення робіт не вказані. Невже це була спроба повернення до втілення в життя планів Івана Письменного про будівництво цегельного заводу з виробництва червоної цегли? Скоріш за все, що так. Оскільки і в протоколах наступних років є згадки про будівництво цеглозаводу у Глинському. Але ідея ця так і залишилася не втіленою ні в 1956 році, ні пізніше. Хоча потреба в червоній цеглі росла з кожним роком: будувався і колгосп, будувалися і колгоспники. Про те, як доводилося заробляти цеглу для колгоспу і людей може свідчити протокол засідання правління від 13.04.1956 року.

«Слухали: Про виділення на кирпичний завод в г.Полтаву 20 чоловік строком на 3 місяці.

Ухвалили: Виділити всим бригадам по 5 чоловік.

[...]

Ухвалили: [...] правління колгоспу зобов'язується виплачувати як за кирпичний завод, так і за лісопогрузку, а ліс і кирпич, який буде направлений в адрес колгоспу, колгосп буде викупати і відпускати колгоспникам для будівництва» [15; арк.14].

На 1957 рік планувалося виготовити 100 тис. штук вогнетривкої цегли [6; арк.20].

Протокол засідання правління колгоспу ім.Жданова, яке відбулося 9.08.1957 року.

«Слухали: Заяву Череваня Стефана Герасимовича про відпуск йому 300 шт. кирпичу.

Ухвалили: Виписати» [16; арк.25].

У протоколі засідання правління колгоспу, яке відбулося 25.05.1958 року, вперше названі поіменно всі працівники, які повинні були працювати того року в Хижняківці на колгоспній цегельні.

«Слухали: Про створення бригади по виробництву кирпичу в Хижняківці.

Ухвалили: Для цієї цілі створити ланку – Мареха Павло Мих. (ланковий), Звагольський Трохим, Піщаленко Тимофій, Чуприна Іван, Дацінька Офанасій, Кабакова Мотрона, Свищ Іван, Жилавець Хома, Реєнт Ганна Пол., Ширай Явдоха Д., Звагольська Ониська» [12; арк.28].

Серед названих Павло Мареха з Малих Будищ, який в ті роки працював на різних керівних посадах в колгоспі; Трохим Звагольський з Хижняківки, мешкав неподалік від цегельні; Тимофій Піщаленко з Глинського, гончар, який вдома окрім посуду робив і вогнетривку цеглу; Іван Чуприна з Малих Будищ, син малобудицанського гончаря Луки Чуприни, який раніше також працював на цьому цегельному заводі; Атанас Дацінька з Малих Будищ, гончар; Мотрона Кабакова з Малих Будищ, у 1930-х роках працювала в «Художньому кераміку» на виробництві цегли і малювальницею; Іван Свищ з Малих Будищ, гончар, відомий спеціаліст по корчунанню пеньків, які використовували для випалу цегли; Хома Жилавець з Малих Будищ, гончар-цегельник; Ганна Реєнт з Хижняківки; Явдоха Ширай з Хижняківки; Ониська Звагольська з Хижняківки, дружина вищезгаданого Трохима Звагольського.

А у «Виробничо-фінансовому плані колгоспу ім.Жданова на 1958 рік» зазначені обсяги робіт, які повинна була здійснити ця група людей. Отож, планувалося виготовити 200 тис. вогнетривкої цегли. Денна норма – 2000 шт.; кількість днів роботи – 100; щоденна потреба працівників – 9; заготовити глини – 400

тон; заготовити дров – 80 куб. м. Із запланованих 200 тис. передбачалося пустити на загальногосподарські потреби 7000 шт.; для капіталовкладень 20 тис. шт.; для реалізації 173 тис. шт. Реалізація цегли повинна була дати 86500 крб. прибутку. Поквартально: II – 30 тис. крб.; III – 46 тис. крб.; IV – 10,5 тис. крб. [8; арк.20, 22].

Але виникає сумнів у тому, що вищеназвана ланка працювала того року, і, що цегельний завод взагалі працював. Підстави сумніватися дає «Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1958 рік». Там не лише нічого не сказано про об'єми виготовленої цегли, а й у списку допоміжних підприємств навпроти цегельного заводу у колонках «всього було» і «з них працювало», стоять прочерки. Для порівняння зазначу, що навпроти вітряків у обох колонках записано по 2 [40; арк.11].

З вищеперелічених членів цегельної ланки живим на даний час залишився лише Іван Чуприна (1940 р.н.). На моє запитання, чи працював на цегельні в Хижняківці 1958 року, він відповів, що ні. При цьому додав, що там раніше працював його батько – палецьником, а в середині 1950-х років – його старший брат Митрофан – формувальником. Але станом на 1958 рік він служив у армії, а тому можливість помилки імені виключена [24]. Отже, це ще один аргумент на користь того, що цегельня в 1958 році не працювала.

У січні 1958 року відбулися двоє загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова, на яких було прийнято рішення про будівництво цегельного заводу по виробництву червоної цегли в Глиському.

Протокол загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 14.01.1958 року.

«Слухали: Про будівництво клубу в Глинську, про будівництво кирпичного заводу в своїм колгоспі.

Ухвалили: В 1958 році збудувати клуб в с.Глинську і кирпичний завод.

Голосували одноголосно» [12; арк.49].

Протокол загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова, які відбулися 18.01.1958 року.

«Загальні збори ухвалюють:

[...]

По будівництву:

1. Побудувати в цьому році кирпичний завод» [12; арк.53, 55].

Але з прикрістю мушу констатувати, що і на третій раз наміри про будівництво цегельного заводу в Глинському так і залишилися лише намірами. Причини цього мені не відомі.

Очевидно, і в 1959 році цегельня у Хижняківці не працювала. Про неї нічого не сказано у «Виробничо-фінансовому плані» на 1959 рік, а у тогорічному звіті, як і за попередній 1958-й, навпроти цегельного заводу стоять прочерки [41; арк.13].

У річному звіті за 1960-й рік також відсутні дані про цегельню. У графі допоміжних підприємств, які працювали того року, навпроти цегельного заводу стоїть прочерк [42; арк.18].

Наступного року мали намір відновити діяльність цегельні у Хижняківці. У «Виробничо-фінансовому плані колгоспу ім.Жданова на 1961 рік» зазначено, що планувалося реалізувати 60 тис. шт. цегли. По відношенню до її собівартості планувалося надходження грошей від реалізації 139,1 відсотка [9; арк.25]. Але матеріали річного звіту, за той же рік, дозволяють висловлювати думку, що цегельня того року в Хижняківці так і не запрацювала. У переліку допоміжних підприємств колгоспу, які працювали у 1961 році навпроти строчки «цегельні заводи» стоїть прочерк [43; арк.14]. Аналогічно і у звіті за 1962 рік [44; арк.15].

Отож, якщо вірити вищезгаданим документам другої половини 1950-х – початку 1960-х років, останнім роком роботи цегельні в Хижняківці був 1957-й рік, хоча плани відновити її діяльність були. Можна висловити, як гіпотезу, думку про те, що цегельня в якісь роки в період з 58-го по 61-й все ж працювала, хоча б частково, але роботу її не показували у звітах, так, як це було свого часу із колгоспною гончарнею.

Таким чином, підсумовуючи проведені мною дослідження, можна говорити, що в 1930-х – 1950-х роках у малобудищанському колгоспі існувало гончарне виробництво, а саме: виготовлялися глиняний посуд та вогнетривка цегла. Вони частково використовувалися для задоволення колгоспних потреб. Окрім

цього, їх збут відбувався як членам колгоспу (а саме видавалися як допомога, давалися в рахунок трудовнів, продавалися за готівку), так і стороннім особам, безпосередньо в колгоспі, на базарах та ярмарках, а також продавалися в інші колгоспи. Реалізація власної гончарної продукції давала, свого часу, чималі прибутки в касу господарства. Свій вклад у становлення та функціонування колгоспного гончарства внесли і колишні місцеві гончарі-кустарі та члени гончарських сімей. Виникнувши в період становлення колгоспу і відігравши свою позитивну роль, колгоспне гончарне виробництво зникло зі зміцненням економічного стану господарства. А згадкою про нього, залишилися численні черепочки на місці колишньої колгоспної гончарні, цегла на печищах на місці колишніх будинків, окремі зазначення в архівних матеріалах та зкупі спогади очевидців тих подій.

Джерела книги

1. *Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1952 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.8. – 13 арк.*
2. *Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1953 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.14. – 13 арк.*
3. *Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1954 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.27. – 10 арк.*
4. *Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1955 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.41. – 10 арк.*
5. *Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1956 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.51. – 19 арк.*
6. *Виробничий план колгоспу ім.Жданова на 1957 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.68. – 23 арк.*
7. *Виробничий план колгоспу «ХІ-річчя КНС» на 1944 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7857. – Оп.1. – Спр.4. – 6 арк.*
8. *Виробничо-фінансовий план колгоспу ім.Жданова на 1958 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.85. – 34 арк.*
9. *Виробничо-фінансовий план колгоспу ім.Жданова на 1961 рік // Архівний відділ Зіньківської райдержадміністрації. – Ф.26. – Оп.1. – Спр.5. – 26 арк.*
10. *Книга протоколів загальних зборів колгоспників колгоспу ім. Жданова за 1953 –1954 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.21. – 42 арк.*
11. *Книга протоколів засідань виконкому Малобудищанської сільради за 1945 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.312. – Оп.1. – Спр.8. – 20 арк.*
12. *Книга протоколів засідань правління колгоспу і загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова за 1958 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.84. – 83 арк.*
13. *Книга протоколів засідань правління колгоспу і загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова за 1961 рік // Архівний відділ Зіньківської райдержадміністрації. – Ф.26. – Оп.1. – Спр.3. – 70 арк.*
14. *Книга протоколів засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1953 – 1954 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.20. – 79 арк.*

15. Книга протоколів засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1956 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.59. – 37 арк.
16. Книга протоколів засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1957 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.73. – 35 арк.
17. Кримінальна справа Мокляка Юхима Денисовича №13640-с // Архів Управління СБУ в Полтавській області.
18. Кримінальна справа Онищенко Лаврентія Григоровича №14911-с // Архів Управління СБУ в Полтавській області.
19. Організаційна робота виконкому Малобудищанської сільради депутатів трудящих. 1948 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.312. – Оп.1. – Спр.62. – 23 арк.
20. Польові матеріали автора середини 1990-х років // Приватний архів Віктора Міщанина.
21. Польові матеріали автора 1995 року // Приватний архів Віктора Міщанина.
22. Польові матеріали автора 1997 року // Приватний архів Віктора Міщанина.
23. Польові матеріали автора 2003 року // Приватний архів Віктора Міщанина.
24. Польові матеріали автора 2010 року // Приватний архів Віктора Міщанина.
25. Протокол загальних зборів колгоспників колгоспу «ХІ-річчя КНС» від 2.09.1948 року // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.19. – 36 арк.
26. Протоколи загальних зборів і нарад колгоспу ім. Жданова за 1952 – 1953 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.11. – 50 арк.
27. Протоколи загальних зборів колгоспників колгоспу ім. Жданова за 1955 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.39. – 22 арк.
28. Протоколи загальних зборів колгоспників колгоспу «ХІ-річчя КНС» за 1947 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7857. – Оп.1. – Спр.14. – 15 арк.
29. Протоколи загальних зборів колгоспників колгоспу «ХІ-річчя КНС» за 1948 – 1949 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7857. – Оп.1. – Спр.19. – 36 арк.

30. Протоколи засідань правління і загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова за 1950 – 1951 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.1. – 70 арк.
31. Протоколи засідань правління і загальних зборів колгоспників колгоспу ім.Жданова за 1951 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.2. – 95 арк.
32. Протоколи засідань правління і загальних зборів колгоспників колгоспу «ХІ-річчя КНС» за 1946 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7857. – Оп.1. – Спр.9. – 50 арк.
33. Протоколи засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1952 – 1953 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.10. – 87 арк.
34. Протоколи засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1954 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.24. – 50 арк.
35. Протоколи засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1955 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.38. – 57 арк.
36. Протоколи засідань правління колгоспу ім.Жданова за 1961 рік // Архівний відділ Зіньківської райдержадміністрації. – Ф.26. – Оп.1. – Спр.2. – 35 арк.
37. Протоколи засідань правління колгоспу «ХІ-річчя КНС» за 1945 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7857. – Оп.1. – Спр.5. – 58 арк.
38. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1952 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.13. – 15 арк.
39. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1953 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.19. – 16 арк.
40. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1958 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.83. – 19 арк.
41. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1959 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.94. – 22 арк.
42. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1960 рік // Державний архів Полтавської області. – Ф.р.7858. – Оп.1. – Спр.108. – 24 арк.
43. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1961 рік // Архівний відділ Зіньківської райдержадміністрації. – Ф.26. – Оп.1. – Спр.4. – 18 арк.
44. Річний звіт колгоспу ім.Жданова за 1962 рік // Архівний відділ Зіньківської райдержадміністрації. – Ф.26. – Оп.1. – Спр.4. – 21 арк.

45. Спогади колишнього колгоспника колгоспу ім.Жданова Міщанина Данила Михайловича // Приватний архів Віктора Міщанина.
46. Ханко Віталій. Миргородський мистецький словник (кінець XVII – початок XXI сторіччя): Персоналії. – Полтава: Гротеск, 2005. – 370 с.: іл.

Зміст

Переднє слово Віталія Ханка	3
Вступ	4
Виготовлення та збут вогнетривкої цегли і глиняного посуду в колгоспі імені XI-річчя КНС (імені Жданова) в 1930-х – 1950-х роках.....	7
Джерела книги	49

Видано за підтримки:

Зіньківської районної ради (голова – Олександр Путря);
депутата Полтавської обласної ради Володимира Гришка;
депутата Полтавської обласної ради Андрія Козерода;
депутата Полтавської обласної ради Олега Кулініча.

Віктор Міщанин

**МАЛОБУДИЩАНСЬКЕ КОЛГОСПНЕ ГОНЧАРСТВО
(1930-ті – 1950-ті роки)**

Перша сторінка обкладинки:

Фотомонтаж із двох фото: 1) куток хутора, де знаходилася колгоспна цегельня (Хижняківка, Полтавщина. 04.05.2005); 2) цегла з тавром «ХІ р. КНС»

Четверта сторінка обкладинки:

Фотомонтаж із двох фото: 1) куток хутора, де знаходилася колгоспна цегельня (Хижняківка, Полтавщина. 04.05.2005); 2) погляд у минуле – автор книги Віктор Міщанин біля колишньої хати Івана Олександровича Ширая під час експедиції до малих гончарних осередків (Безруки, Полтавщина. 01.09.2005)

Фото Олеся Пошивайла.

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Фото 2 на четвертій сторінці обкладинки публікується вперше

Редактор – **Марина ГУРОВА**

Коректор – **Віктор МІЩАНИН**

Макет, обкладинка – **Олена УСТИМЕНКО**

Комп'ютерний набір – **Віктор МІЩАНИН**

Надруковано в друкарні ПП «Гротеск»,
тел./факс (0532) 661685

Про автора

Віктор Міщанин – керамолог, краєзнавець, історик церкви. Народився 10 вересня 1962 року в старовинному козацькому селі Малі Будища Опішнянського (нині Зіньківського) району Полтавської області.

За фахом – інженер-метеоролог. Закінчив Одеський гідрометеорологічний інститут (1985). Служив у Радянській армії (Переславль-Заліський, Наро-Фомінськ-5, Росія, 1985 – 1986). Працював інженером

монтажно-ремонтного відділу служби засобів вимірювання Красноярського територіального управління з гідрометеорології (Красноярськ, Росія, 1987 – 1988), водієм колгоспу «Прогрес» (Малі Будища, 1989 – 1993), спеціалістом із земельних ресурсів Малобудищанської сільської ради (Малі Будища, 1993), старшим науковим співробітником Національного музею-заповідника українського гончарства (Опішне, 1993 – 2008), молодшим науковим співробітником Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України (Опішне, 2001 – 2008).

Автор понад 100 керамологічних та краєзнавчих публікацій у періодичних виданнях та збірниках, а також п'яти монографій: «Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки» (1999), «Хутори ви мої, хутори ...» (2002), «Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)» (2005), «Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках» (2006), «Храми землі нашої: Церква Преображення Господнього у Глинському» (2008).

Кандидат історичних наук (2007). Лауреат літературно-мистецьких премій імені Володимира Малика (2005) та імені братів Тютюнників (2009).

Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (з 2000). Депутат Зіньківської районної ради двох скликань (2002–2010).